

KRZYSZTOF LEŚNIEWSKI

KANONIZACJA ŚWIĘTYCH W TRADYCJI ROSYJSKIEGO KOŚCIOŁA PRAWOSŁAWNEGO

Kościół prawosławny głęboko wierzy w świętych obcowanie¹ Jest to artykuł wiary Kościoła i podstawa życia chrześcijańskiego. Wyrazem wiary Kościoła w tę tajemnicę jest liturgiczny kult świętych. Wpisanie do kalendarza liturgicznego poprzedza proces kanonizacji. W początkach chrześcijaństwa kanonizacja ograniczała się do stwierdzenia heroicznego cnót kandydata i potwierdzenia istniejącego już kultu. W miarę rozwoju różnorodnych form świętości wzrastała rola czynnika instytucjonalnego w Kościele. W naszych czasach mamy już ukonstytuowane procedury kanonizacyjne. Proces ten dotyczy również rozwoju struktur kanonizacyjnych w Rosyjskim Kościele Prawosławnym. Doświadczenie przeszłości, teraźniejszości i patrzenie w przyszłość zaowocowały powołaniem nowoczesnych struktur przygotowania, przebiegu i formy samej kanonizacji.

Opis procedur kanonizacyjnych w żaden sposób nie wyczerpuje głębi zagadnienia, które dotyczy osoby, jej heroicznego cnót, świętości życia i cudów. Ma to wielkie znaczenie w kontekście tradycji prawosławnej, która w szczególny sposób uprzywilejowuje obecność świętych w życiu Kościoła. Święci (herosi i duchowi atleci) są szczególnym darem Boga dla wierzących. Wprawdzie wszyscy są powołani do świętości, ale Bóg posyła wybranych ludzi do dawania świadectwa o radykalizmie Ewangelii. Ich pomoc i wstawiennictwo u Boga w codziennym życiu wiernych poświadczą prawdę o obcowaniu świętych. Dopełnieniem jest kult liturgiczny Kościoła, w ramach którego wierni oddają im cześć. Stąd Kościół od początku odnosił się do fenomenu świętości osób z najwyższą czcią, ale i ostrożnością. Tak w prze-

Dr hab. KRZYSZTOF LEŚNIEWSKI – kierownik Katedry Teologii Prawosławnej w Instytucie Ekumenicznym KUL; adres do korespondencji – e-mail: lesni@data.pl

¹ Por. *Bóg Żywy. Katechizm Kościoła prawosławnego*. Przeł. A. Kuryś, M. Romanek, H. Paprocki, J. Rozkręt. Kraków 2001 s. 463-466.

szłości, jak i dzisiaj przedmiotem zainteresowania Kościoła pozostaje postać świętego: heroicznosc jego cnót, prawowiernosc wyznawanej przezeń wiary oraz autentycznosc dokonujacych się za jego przyczyną cudów.

Obowiazujace obecnie w Rosyjskim Kościele Prawoslawnym procedury kanonizacji pochodzą z uchwał Soboru Jubileuszowego, który odbył się w 2000 r. Są owocem głębokiego namysłu nad przeszłością i terażniejszością oraz spojrzenia w przyszłość Rosyjskiego Kościoła Prawoslawnego. Sięgają w głąb wielowiekowej tradycji kultu świętych, a zarazem uwzględniają doświadczenia najnowszej historii. Stąd też tradycja Kościoła prawoslawnego, jego historia jest właściwym kontekstem dla rozważań związanych z procedurami kanonizacyjnymi² Dotyczy to zarówno dawnych dziejów: od chrztu Rusi do Soboru Moskiewskiego w 1917 r., jak i doby przemian społeczno-religijnych w Rosji (1918-2000) oraz współczesności. Przeszłość i terażniejszość są podstawą kształtowania się Kościoła przyszłości, głęboko zakorzenionego w wierze w świętych obcowanie. Pomocą, narzędziem wspierającym wizję takiego Kościoła są powołane przez Synod Rosyjskiego Kościoła Prawoslawnego instytucje oraz normy i zasady przyszłych kanonizacji. Na szczególną uwagę zasługują te przepisy, które dotyczą kanonizacji męczenników i wyznawców czasów komunizmu. Wydaje się, że kwestia kanonizacji świętych tego okresu ma szczególne znaczenie dla przyszłości duchowego rozwoju prawosławia rosyjskiego.

I. KANONIZACJE ŚWIĘTYCH OD CHRZTU RUSI (988) DO SOBORU MOSKIEWSKIEGO (1917-1918)

Historycy Kościoła i kanoniści prawoslawni są zgodni, że można wyróżnić pięć głównych okresów w ciągu pierwszego tysiąclecia istnienia prawosławia ruskiego. Każdy z nich miał swą specyfikę i różny okres trwania. Kanonizowano zarówno świętych czczonych lokalnie, jak i w całym Kościele. W ciągu wieków zauważyć można rozwój procedur kanonizacyjnych, mających na celu zarówno dogłębną analizę faktów z życia oraz prawowierności wiary kandydata, jak i zaleceń odnośnie do kultu.

² Por. Е. Голубинский. *История канонизации святых в Русской Церкви*. Москва 1903, passim.

1. *Od Chrztu Rusi (988) do Soborów metropolity Makarego Moskiewskiego (1547)*

W pierwszym okresie istnienia chrześcijaństwa na Rusi kanonizowano 68 świętych (22 świętych czczonych ogólnokościelnie i 46 świętych czczonych lokalnie)³ Przyłączanie do zastępów świętych dokonywało się za sprawą biskupów diecezjalnych, gdy czczeni lokalnie święci stawali się przedmiotem rozszerzającego się kultu. W tym okresie kanonizowano m.in. cierpiących dla Chrystusa (*страстотерпы*) Borysa i Gleba, równych apostołom (*равноапостольные*) Olgę i Włodzimierza, świętych hierarchów (*святители*) Leontija Rostowskiego i świętych hierarchów moskiewskich: Piotra, Aleksandra i Jana, świętych mnichów (*преподобные*): Antoniego i Teodozego Pieczerskich, św. mnichów-książąt, którzy za sprawą swej pobożności, miłosierdzia i troski umacniali wiarę chrześcijańską (*благочестивые князя*) – np. Aleksander Newski, męczenników (*мученики*) – np. księżę Michał Czernigowski, oraz szalonych ze względu na Chrystusa (*юродивые*) – np. Mikołaj Kaczanow czy Maksym Moskiewski⁴

2. *Sobory Metropolity Makarego (1547-1549)*

Owocem działalności Soborów była jednorazowa kanonizacja 39 świętych ruskich do kultu ogólnokościelnego. Na Soborze, który się odbył w 1547 r., kanonizowano łącznie 23 świętych ruskich (14 świętych czczonych ogólnokościelnie i 9 świętych czczonych lokalnie). Na Soborze w 1549 r. kanonizowano 16 świętych czczonych ogólnokościelnie. Dotychczas nie udało się zdobyć wiarygodnych informacji co do liczby świętych, którzy byli czczeni lokalnie. Kanonizacja tyłu świętych na soborach była związana z cerkiewno-państwowymi reformami metropolity Makarego oraz cara Iwana Groźnego, z budową imperium Moskiewskiego jako chrześcijańskiego cesarstwa, zajmującego miejsce Bizancjum w relacjach kościelnych i państwowych⁵

Trzeba podkreślić wyjątkowe znaczenie soborów 1547 i 1549 w historii kanonizacji, ze względu na jednorazowe włączenie do kultu ogólnokościelnego 39 świętych, uznanie kultu 31 wcześniej czczonych świętych (napisanie żywotów oraz ułożenie nabożeństw ku ich czci), jak również przyjęcie,

³ Рог. Ю в е н а л и й – Митрополит Крутицкий и Коломенский. *О канонизации святых в Русской Православной Церкви*. W: *Канонизация святых в XX веке*. Москва 1999 s. 46-48.

⁴ Рог. А. Т р у б а ч е в. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви*. W: *Православная Энциклопедия. Русская Православная Церковь*. Москва 2000 s. 347-349.

⁵ Рог. Ю в е н а л и й. *О канонизации святых в Русской Православной Церкви* s. 49-50.

że dla każdego świętego, który ma być czczony przez wiernych, trzeba przygotować nabożeństwo, żywot, okolicznościowe kazanie (*похвальное слово*), modlitwę, ikonę. Pośród kanonizowanych na tych soborach świętych byli: *святитель* Stefan Permski, męczennicy Litowscy: Antoni, Jan i Ewstachij, *преподобные*: Zosima i Sawatij Sołowieccy. Po soborach odbytych w latach 1547-1549 r. powstawały zbiory nabożeństw (służb) i żywoty nowych cudotwórców, będących kontynuatorami dzieła chrztu Rusi⁶

3. *Od Soborów Metropolity Makarego do ustanowienia Świętego Synodu (1721)*

Druga połowa XVI wiek i cały wiek XVII to najbardziej owocny okres dla kanonizacji ruskich świętych. W tym okresie kanonizowano 150 nowych świętych⁷, z czego 23 świętych było czczonych w całym Kościele, a 127 – lokalnie. Do zastępu świętych kanonizowanych w tym okresie przynależy św. Józef Wołocki, święci hierarchowie German i Gurij Kazańscy, *юродивый* Wasilij Moskiewski⁸

Reforma patriarchy Nikona (1653) wywołała opór części wiernych. Wiernych, którzy chcieli zachować stary obrządek (*старый обряд*), ekskomunikowano i prześladowano⁹ Rozłam w Rosyjskim Kościele Prawosławnym nazwano *razkoł* (*раскол*), a tych, którzy chcieli zachować obrządek sprzed reformy, nazwano staroobrzędowcami (*раскольники*) czy starowiercami (*староверы*).

Warto wspomnieć, że *razkoł* był przyczyną do dekanonizacji niektórych świętych.

Jedną z takich dekanonizacji była dekanonizacja św. Anny Kaszyńskiej (Anna Kaszinskaja) ze względu na: brak spójności w opisie faktów z jej życia w żywocie w porównaniu z tym, co zostało opisane w *Stepiennoj Knigie* i *Latopisach*, niezgodność w opisie cudów, relikwie przestały być nie rozkładające się (pomimo świadectwa zapisanego w żywocie), dwa, a nie trzy palce jej ręki były złożone w geście błogosławienia (co było charakterystyczne dla staroobrzędowców)¹⁰

⁶ Трубачев. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви* s. 349-350.

⁷ Пор. Ювеналий. *О канонизации святых в Русской Православной Церкви* s. 50.

⁸ Трубачев. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви* s. 351-352.

⁹ Пор. Л. Вазулов. *История Росji*. Wrocław 1985³ s. 156-160.

¹⁰ Пор. Трубачев. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви* s. 352-353.

4. Okres synodalny (1721-1917)

Okres synodalny Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego można podzielić na dwa podokresy. Pierwszy z nich obejmowałby lata 1721-1894, a drugi 1894-1917. W pierwszym podokresie kanonizowano m.in. świętych hierarchów (*святители*): Dymitra – metropolitę rostowskiego, Innokentija – biskupa irkuckiego, Mitrofana – biskupa woroneżskiego, Tichona – biskupa woroneżskiego, Michaiła – metropolitę Kijowa, jak również świętych mniichów (*преподобных*): Nila Stołobieskiego, Nikandra Pskowskiego, Sergija i Germana Pskowskich oraz Arsenija Konewskiego¹¹

Idee racjonalistyczne, leżące u podstaw polityki cara Piotra I oraz jego dążenia do tego, aby podporządkować życie kościelne kontroli państwa¹², doprowadziło do pewnych zmian w praktyce kanonizacji. Kult, jakim wierni darzyli jeszcze nie kanonizowanych kandydatów, cześć oddawana ich relikwiom (*мощи*) władze państwowe zaczęły traktować jako przesąd/zabobon (*суеверие*). Celem władz było doprowadzenie do tego, by pobożność ludowa była zgodna z interesem państwa. Presje na wiernych stały się możliwe ze względu na propaństwową politykę, jaką prowadził Święty Synod.

Za panowania cara Mikołaja II miały miejsce pozytywne zmiany w odniesieniu do kanonizacji, co było skutkiem jego osobistej pobożności. Imperator miał świadomość potrzeby powrotu do relacji państwo – Kościół z okresu przed panowaniem Piotra I. W okresie od 1894-1917 r. kanonizowano m.in. św. Fieodosija – arcybiskupa czernigowskiego, św. Serafina z Sarowa i świętego męczennika Jermogena – patriarchę moskiewskiego¹³

Okres synodalny formalnie nie wniósł żadnych nowych kryteriów dla kanonizacji świętych. Porządek kanonizacji w wymiarze ogólnokościelnym i lokalnym zmienił się o tyle, o ile zmienił się sam sposób kierowania

¹¹ Трубачев. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви* s. 353-354.

¹² Базылов. *История Росji* s. 193: „Reformy umacniały centralizację aparatu państwowego i utrwały absolutyzm monarszy, podporządkowując wyraźnie wszystkie organy i nowe instytucje woli carskiej. Realizując takie tendencje, nie chciał Piotr pominąć i cerkwi, tym bardziej, że władze cerkiewne nie sprzyjały reformom; występował przeciw nim także i patriarcha Adrian. [...] gdy Adrian umarł w r. 1700, car nie pozwolił na wybór nowego patriarchy. [...] W 1718 r. zlikwidowano godność patriarchy i powołano do życia kolegium duchowne, zwane Świętobliwym Synodem, a złożone z przedstawicieli wyższego duchowieństwa. W skład Synodu wchodził również jako „oko i ucho cara” i kontroler działalności tej instytucji urzędnik cywilny z tytułem oberprokuratora. Synod zajmował się różnymi sprawami dotyczącymi cerkwi i klasztorów, m.in. ściganiem heretyków i propagandą prawosławia wśród ludności nierosyjskiej, miał też funkcje cenzorskie”

¹³ Трубачев. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви* s. 354.

Kościółem w Rosji. Wszystkie decyzje odnośnie do kanonizacji przynależały do Świętego Synodu i miały być akceptowane przez cara.

5. Sobór Moskiewski (1917-1918)

Po przywróceniu Patriarchatu w 1917 r. sobór Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego dokonał kanonizacji dwóch świętych (męczennika Józefa Astrachańskiego i biskupa Sofronija Irkuckiego)¹⁴

II. KANONIZACJE

W DOBIE PRZEMIAN SPOŁECZNO-RELIGIJNYCH W ROSJI

Do 1981 r. w Rosyjskim Kościele Prawosławnym nie było stale działającej komisji do spraw kanonizacji świętych. Pomimo trudnych warunków i ścisłej kontroli działalności Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego w epoce prześladowań komunistycznych, nawet w tym czasie przeprowadził on kilka kanonizacji.

Na prośbę Japońskiej Misji Prawosławnej w 1970 r. w poczet świętych został włączony równy apostołom (*равноапостольный*) Mikołaj (Николай), święty hierarcha (*святитель*) japoński, a na prośbę Prawosławnego Kościoła w Ameryce (OCA) w poczet świętych włączono równego apostołom Innocentego (Иннокентий), metropolitę Moskiewskiego¹⁵

Szereg ruskich świętych kanonizowały również inne prawosławne Kościoły lokalne. Na przykład Kościół Grecki w 1962 r. kanonizował św. Jana Ruskiego (Иоанн Русский), a Prawosławny Kościół w Ameryce w 1970 r. kanonizował prerp. Hermana z Alaski (Герман Аляскинский)¹⁶

1. Historyczno-Kanoniczna Grupa ds. Kanonizacji (1981-1988)

W maju 1981 r. rozpoczęła swą działalność Historyczno-Kanoniczna Grupa ds. Kanonizacji (*Историко-каноническая Группа*) w ramach działania Jubileuszowej Komisji powołanej do przygotowania i przeprowadzenia świętowania Tysiąclecia Chrztu Rusi. Historyczno-Kanoniczna Grupa ds. Kanonizacji została powołana do istnienia, by zebrać materiały niezbędne do kanonizacji wielkich autorytetów duchowych z minionych wieków.

¹⁴ Ювеналий. *О канонизации святых в Русской Православной Церкви* s. 54.

¹⁵ Трубачев. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви* s. 358-359.

¹⁶ Ювеналий. *О канонизации святых в Русской Православной Церкви* s. 55.

2. Sobór Lokalny Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego (lipiec 1988)

W czasie uroczystej kanonizacji Sobór Lokalny (*Поместный Собор*) w lipcu 1988 r. orzekł heroiczną cnotę 9 świętych (*подвижников благочестия*), którzy uosabiają główne typy świętości obecne w Kościele prawosławnym: *благочестивого* wielkiego księcia Dymitra Donskiego (1350-1389), *преподобного* Andreja Rublowa (1360 – 1 poł. XV wieku), *преподобного* Maksyma Greka (1470-1556), metropolity Moskwy i całej Rusi (*святителя*) Makarego (1482-1563), *преподобного* Pajsija Wieliczkowskiego (1722-1794), *блаженной* Ksenię Petersburską (XVIII wiek – początek XIX wieku), biskupa (*святителя*) Ignacego Branczaninowa (1807-1867), *преподобного* Ambrożego z Optino (1812-1891), biskupa (*святителя*) Teofana Zatwornika (1815-1894)¹⁷ Było to możliwe dzięki pracom Historyczno-Kanonicznej Grupy ds. Kanonizacji prowadzonym od maja 1981 roku.

Na Soborze Lokalnym 1988 r. podjęto też uchwałę, aby „uważać za konieczne w posoborowym okresie kontynuację prac przygotowujących kolejne kanonizacje herosów wiary i pobożności, o co troszczyć się powinien Święty Sobór Biskupów”¹⁸

3. Synodalna Komisja ds. Kanonizacji Świętych (1989)

Synodalna Komisja ds. Kanonizacji Świętych (*Синодальная Комиссия по Канонизации Святых*) została powołana postanowieniem Świętego Synodu Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego Biskupów, zgodnie z wcześniejszą decyzją z 1988 roku Soboru Lokalnego¹⁹

W kwestiach związanych z kanonizacją Komisja zachęca do współpracy między hierarchami, teologami szkół teologicznych, kapłanami i świeckimi Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego²⁰ Początkowo niewielka (licząca tylko sześciu członków), w miarę upływu czasu i coraz liczniejszych zadań do

¹⁷ Деяние Освященного Поместного Собора Русской Православной Церкви о канонизации святых. Троице-Сергиева Лавра, 6-9 июня 1988 года. W: *Канонизация святых в XX веке* s. 75-78.

¹⁸ Тамże s. 79.

¹⁹ Рог. Постановление Священного Синода Русской Православной Церкви от 11 апреля 1989 года о создании Комиссии по канонизации святых. W: *Канонизация святых в XX веке* s. 80-81.

²⁰ Рог. Доклад митрополита Крутицкого и Коломенского Ювеналия, Председателя Комиссии по канонизации святых, *О канонизации святых*, прочитанный 9 октября 1989 года на Освященном Архиерейском Соборе Русской Православной Церкви, г. Москва, Свято-Данилов монастырь, 7-14 октября 1989 года. W: *Канонизация святых в XX веке* s. 84.

wykonania, była poszerzana o nowych członków, zarówno hierarchów i duchownych, jak i świeckich²¹ Synodalna Komisja ds. Kanonizacji Świętych, współpracując z episkopatem, duchowieństwem i świeckimi, pełni swego rodzaju koordynacyjną rolę w procesie zbierania informacji i przygotowywania do włączenia w poczet świętych herosów wiary²² Synodalna Komisja ds. Kanonizacji Świętych jest naukowo-badawczym organem koordynującym, który zajmuje się przygotowaniem materiałów do kanonizacji kandydatów i przedstawianiem ich Patriarsze Moskiewskiemu i Świętemu Synodowi. Członkowie Komisji pozostają w ciągłym kontakcie z cerkiewnymi i państwowymi archiwami, w których przechowywane są dokumenty Kościoła²³

Na bazie przygotowanych przez komisję materiałów, w latach 1989-1997, na Soborach Biskupów przygotowane zostały kanonizacje 25 świętych. Oprócz tego na polecenie Patriarchy w wielu diecezjach Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego włączono w poczet świętych czczonych lokalnie herosów wiary i pobożności. Sobór Biskupów, jaki odbył się w 1992 r., ustanowił święto nowych męczenników i wyznawców rosyjskich XX wieku na 25 stycznia (według starego stylu, czyli kalendarza juliańskiego)²⁴ W okresie od 1989 do 1996 roku Synodalna Komisja ds. Kanonizacji Świętych opracowała *Historyczno-kanoniczne kryteria odnośnie do kanonizacji nowych męczenników Rosyjskiego Kościoła w związku z cerkiewnymi podziałami XX wieku*²⁵

4. Sobór Jubileuszowy 2000 roku, 13-16 sierpnia

Na Soborze Jubileuszowym 2000 roku (Юбилейный Архиерейский Собор 2000 года) przyjęto postanowienie o włączeniu w poczet świętych (*прославление*) dla powszechnego kultu (*почитание*) w Rosyjskim Kościele

²¹ Por. Tamże, s. 83-85.

²² Por. М. Максимов. *О деятельности синодальной комиссии по канонизации святых*. http://www.fond.ru/calendar/about/maximov_1.htm (12.11.2007).

²³ Por. Митрополит Крутицкий и Коломенский Юв е н а л и й. *Цели Комиссии Священного Синода Русской Православной Церкви по канонизации святых*. „Информационный бюллетень Отдела внешних церковных сношений Московского Патриархата” 1993 nr 7 s. 4.

²⁴ Доклад митрополита Крутицкого и Коломенского Юв е н а л и я, представленный 4 апреля 1992 года на Архиерейском Соборе, Свято-Данилов монастырь, 31 марта – 4 апреля 1992 года, Москва. W: *Канонизация святых в XX веке* s. 133.

²⁵ Por. *Историко-канонические критерии в вопросе о канонизации новомучеников Русской Церкви в связи с церковными разделениями XX века*. <http://212.188.13.168/izdat/JMP/96/2-96/26.htm> (12.11.2007).

Prawosławnym nowych męczenników i wyznawców rosyjskich XX wieku, zarówno znanych, jak i wiadomych tylko Bogu. Na Soborze przeanalizowano materiały dotyczące 860 kandydatów, którzy cierpieli czy nawet oddali życie za wiarę w Chrystusa. Świadczenia na temat tych kandydatów pochodziły z 30 diecezji i 5 monasterów stauropigialnych²⁶

Rozważając problem kanonizacji rodziny carskiej, członkowie Soboru przyjęli postanowienie o włączeniu w poczet świętych imperatora Mikołaja II, carycy Aleksandry oraz ich dzieci: Aleksego, Olgi, Tatiany, Marii i Anastazji jako tych, którzy cierpieli dla Chrystusa (*страстотерпы*) w soborze nowych męczenników i wyznawców rosyjskich²⁷

Do soboru nowych męczenników i wyznawców rosyjskich dla kultu powszechnego włączono również imiona 230 wcześniej kanonizowanych świętych nowych męczenników czczonych lokalnie. Na święto włączenia w poczet świętych ikonopisarze moskiewskich szkół duchownych napisali ikonę „Soboru świętych, włączonych w poczet świętych w dwutysięcznym roku od Narodzenia Chrystusa” Ikonopisarze Instytutu Teologicznego Świętego Tichona napisali ikonę „Soboru nowych męczenników i wyznawców rosyjskich XX wieku”

Rezultatem prac Soboru była decyzja o włączeniu w poczet świętych 1097 nowych męczenników i wyznawców rosyjskich XX wieku i 57 świętych żyjących przed okresem komunizmu. Łącznie zatem kanonizowano aż 1154 świętych²⁸ Obrzędy kanonizacyjne miały miejsce w świątyni Chrystusa Zbawiciela w Moskwie – 20 sierpnia 2000 roku. Przewodniczył im patriarcha Aleksy II w otoczeniu hierarchów Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego oraz przedstawicieli innych Kościołów prawosławnych.

²⁶ Рог. Деяние Юбилейного Освященного Архиерейского Собора Русской Православной Церкви о соборном прославлении новомучеников и исповедников российских хх века, Москва, Храм Христа Спасителя, 13-16 августа 2000 года. <http://www.fond.ru/calendar/00.htm> (12.11.2007).

²⁷ Там же. Рог. Митрополит Крутицкий и Коломенский Юв е н а л и й. Канонизация святых в Русской Православной Церкви. http://st-nikolas.orthodoxy.ru/newmartyres/readings2004/2501_02.html (12.11.2007).

²⁸ Na temat znaczenia kanonizacji nowych męczenników w 2000 r. dla Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego i problemach z nią związanych zob. Текст беседы игумена Дамаскина (Орловского) с Ксенией Лученко накануне Собора 2000 года о предстоящей канонизации новомучеников. <http://fond.ru/zvuk/luchenko.htm> (12.11.2007).

III. WSPÓŁCZESNA FORMUŁA KANONIZACJI ŚWIĘTYCH W ROSYJSKIM KOŚCIELE PRAWOSŁAWNYM

Sobór Jubileuszowy nie tylko dokonał oceny przeszłości, kanonizując męczenników z początków Rewolucji (Rodzina carska), ale również wskazał na nowe formy kanonizacji świętych w przyszłości. We wszystkich diecezjach Patriarchatu Moskiewskiego utworzono komisje ds. kanonizacji świętych. Ich celem jest zebranie i ocena materiałów dotyczących kanonizacji herosów wiary i pobożności, a w szczególności męczenników i wyznawców XX wieku, na terenie każdej diecezji. Ustalono także procedury kanoniczne dotyczące przyszłych kanonizacji.

1. *Wnioskowanie o kanonizację*

Zgodnie z orzeczeniem Świętego Synodu z 7 lipca 1989 r. „inicjatywa o rozpoczęciu działań kanonizacyjnych powinna pochodzić albo od Świętego Synodu, albo od biskupów”²⁹

Biskup na miejscu zbiera niezbędny materiał historyczny i świadectwa o heroicznosci cnót kandydata oraz przeprowadza szczegółowe badania w tej kwestii, a ich wyniki przekazuje albo Patriarsze, albo bezpośrednio Komisji Synodalnej ds. Kanonizacji Świętych. Sama Komisja nie występuje z propozycją włączenia w poczet świętych tego czy innego świętego.

2. *Zasady przygotowywania materiałów do kanonizacji świętych*

Święty Synod Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego 26 grudnia 2002 r. szczegółowo określił zasady przygotowywania materiałów do kanonizacji świętych. Potwierdzono w nich dotychczasowe ustalenia i praktykę kanonizacyjną oraz uściślono normy i procedury przygotowawcze. W tekście dokumentu znalazły się zapisy, że:

- a) materiały do kanonizacji powinny być dokładnie przygotowane i ocenione przez Diecezjalną Komisję ds. Kanonizacji Świętych, co było już określone przez decyzję Soboru Biskupów w 1992 r.;
- b) niedopuszczalna jest publikacja niesprawdzonych materiałów, związanych z życiem, zmaganiem duchowymi i cierpieniami duchownych

²⁹ Митрополит Крутицкий и Коломенский Ювеналий. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви*. http://st-nikolas.orthodoxy.ru/newmartyres/readings2004/2501_02.html (12.11.2007).

- i świeckich Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. Świadczenia powinny być z błogosławieństwa biskupa diecezjalnego sprawdzane na miejscu. Biskup diecezjalny może wyrażać zgodę na publikację materiałów na temat herosa wiary po osobistym zapoznaniu się z ich zawartością;
- c) niedopuszczalna jest praktyka zbierania podpisów w diecezjach, by kanonizowano te lub inne osoby, co niekiedy jest czynione przez różne siły w nie cerkiewnych celach;
 - d) nie należy spieszyć się w przeprowadzaniu kanonizacji. Konieczne jest przeprowadzenie wstępnego, dokładnego i jak najszerszego zbadania życia i posługi kandydata;
 - e) decyzję wydobyć z grobu relikwii (*моуу*) podejmuje się za pozwoleniem Patriarchy. O rezultatach wydobywania relikwii biskup diecezji powinien informować Patriarchę;
 - f) relikwie oficjalnie nie kanonizowanych przez Święty Synod świętych nie powinny być wystawiane w celu kultu w świątyniach³⁰

3. Podstawowe materiały do rozpoczęcia procesu kanonizacyjnego

Biskup diecezjalny, oprócz swej prośby o włączenie w poczet świętych herosa wiary, wysyła materiały świadczące o świętości tego człowieka. W nich ma się znaleźć bardzo szczegółowy opis życia kandydata, ukazujący w całej pełni jego zmagania dla wiary. W materiałach kanonizacyjnych mają ponadto znaleźć się kopie dokumentów z archiwów, świadectwa medyczne o dokonanych uzdrowieniach, świadectwa biskupów, kapłanów i świeckich o pobożnym życiu oraz wyjednanym za jego pośrednictwem łaskach, cudach dokonanych za jego życia i/lub po śmierci. Niezbędne też są informacje o dotychczasowym kulcie lokalnym przez wiernych.³¹

4. Rola Patriarchy i Synodu w kwestii kanonizacji

Swoje wnioski Diecezjalna Komisja ds. Kanonizacji Świętych przedstawia albo samemu Patriarsze, albo Patriarsze i Świętemu Synodowi Biskupów. Zgodnie ze statutem Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego włączenie w poczet świętych w kulcie lokalnym dokonuje się z błogosławieństwa Patriarchy, natomiast do kultu ogólnokościelnego – decyzją Świętego Synodu Biskupów.

³⁰ Por. tamże.

³¹ Por. tamże.

5. Ceremonia kanonizacji w Rosyjskim Kościele Prawosławnym

Święty Synod Biskupów i Patriarcha wydają akt o kanonizacji świętego. Wtedy uznaje się jego świętość, przyjmuje się teksty liturgiczne ku jego czci (troparion, kondakion), jak również ustala się wzór ikony świętego.

Ceremonia kanonizacji rozpoczyna się od złożenia relikwii (*мощи*) w drewnianej trumnie. Następnie po raz ostatni celebrowane jest uroczyste nabożeństwo żałobne za zmarłego (*панихида*) w cerkwi, gdzie się znajduje ciało sługi Bożego. W uroczystościach tych biorą udział biskupi – biskup danej diecezji oraz biskupi z diecezji sąsiednich. Obrzęd kanonizacji ma swoją specyfikę, zależnie od zwyczajów miejscowych.

Oficjalna część kanonizacji rozpoczyna się nabożeństwem wieczornym (*вечерня*) połączoną z procesją. Po krótkiej modlitwie (*лутня*) za kandydata do włączenia do zastępu świętych wnosi się trumnę z jego relikwiami. Po odśpiewaniu psalmów otwiera się trumnę i wystawia relikwie na widok publiczny. Następnie diakon śpiewa perykopę z Ewangelii, a zgromadzonych wiernych namaszcza się olejem z lampy zapalanej na część świętego. Potem ma miejsce święteczna jutrznia (*утрeня*).

Rankiem następnego dnia najpierw odczytywany jest akt kanonizacji przez biskupa lub przedstawiciela Soboru Biskupów. Po nim chór odśpiewuje po raz pierwszy hymny liturgiczne ku czci świętego (troparion, kondakion, wieliczanie). Wtedy też wnosi się ikonę nowo kanonizowanego świętego i jego relikwie. Hierarcha przewodniczący tej uroczystości po raz pierwszy może pobłogosławić wiernych ikoną nowego świętego. Po tym błogosławieństwie rozpoczyna się uroczysta celebracja Boskiej Liturgii. W procesji niesione są relikwie nowego świętego, które składa się w miejscu stałego przechowywania. Boska Liturgia kończy ceremonię kanonizacji świętego.

IV SZCZEGÓLNE ZASADY KANONIZACJI ŚWIĘTYCH DOBY KOMUNIZMU

Na Soborze Jubileuszowym w 2000 r. Rosyjski Kościół Prawosławny dokonał kanonizacji pierwszych ofiar Rewolucji. Fakt ów był zaledwie początkiem działań zmierzających do oceny kondycji wiary Kościoła. Trudne dekady panowania komunistycznego reżimu rozświetlały świadectwa wielu świętych: męczenników i wyznawców. Postaci te domagają się szczególnego zainteresowania i odrębnych procedur kanonizacyjnych: weryfikacji

i analizy źródeł³² Istotnym elementem jest badanie prawowierności wiary i stopnia przynależności do Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. W procesie kanonizacyjnym uwzględnia się różnorakie materiały pochodzące zarówno z archiwów państwowych, jak i ustne oraz spisane świadectwa o męczennikach.

1. Materiały pochodzące z organów państwowych ZSRR

Archiwa państwowe oraz inne archiwa, w których przechowywane są dokumenty na temat historii Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego i jego prześladowań, od niedawna stały się dostępne dla badań. Dzięki temu badacze mają dostęp do wielu wcześniej nie znanych faktów. Z tego też względu tak ważne jest jak najdokładniejsze zbadanie wszelkich dostępnych informacji, aby nie podjąć błędnych wyborów i nie dokonać złych decyzji. Na temat prześladowania chrześcijan w XX wieku w ZSRR jest bardzo mało źródeł pisanych³³ Zasadniczą część stanowią akty męczeństwa. Są to materiały organów śledczych, na których polecenie byli niesprawiedliwie sądzeni hierarchowie, kapłani, mnisi i świeccy³⁴

Czy materiały pochodzące od bezbożnych organów śledczych mogą być traktowane poważnie, czy też to, co w nich się znajduje, to falsyfikaty³⁵? W odpowiedzi na to pytanie trzeba się odwołać do starożytności chrześcijańskiej. Wszak wtedy akty męczeńskie były przygotowywane przez pogan w tym samym celu, co w czasach najnowszych, a mianowicie, by udowodnić jurydyczną słuszność decyzji podjętych co do konkretnego człowieka. Materiały organów śledczych są nie tylko cenne z tego względu, że zawierają wiele informacji o charakterze biograficznym, ale przede wszystkim są wartościowe dlatego, iż są skropione krwią męczennika, stanowią one świadectwo jego całościowej postawy w czasie męczeństwa. Oprócz tego do organów śledczych człowiek mógł przychodzić również jako świadek, przyjmując różne role w odniesieniu nie tylko jurydycznym, ale i cerkiewno-

³² Пор. О. Митров. *Опыт написания житий святых, новомучеников и исповедников Российских. Проблемы жанра.* <http://www.fond.ru/calendar/about/mitrov.htm> (12.11.2007).

³³ Głównym źródłem informacji są federalne i regionalne archiwa. Пор. С. Н. Романова. *Источники персональной информации о православном духовенстве XX века в государственных архивах России.* http://www.fond.ru/calendar/about/romanova_2.htm (12.11.2007).

³⁴ Пор. та ж. *Собирание и исследование исторических источников, содержащих персональную информацию о новомучениках Русской Православной Церкви.* http://www.fond.ru/calendar/about/romanova_1.htm (12.11.2007).

³⁵ Пор. З. П. Иноземцева. *Имеют ли историческую ценность судебно-следственные дела?* http://www.fond.ru/calendar/about/inozemceva_2.htm (12.11.2007).

-moralnym. Cała historia Kościoła uczy nas, że oprócz wielkich dzieł wiary i pobożności, niejako wraz z pszenicą posianą przez Chrystusa, rosną również i chwasty. Tak jak w czasie pierwszych prześladowań, tak też w ostatnich kilkudziesięciu latach byli nie tylko upadli, którzy wyparli się wiary i przeklinający Chrystusa oraz Kościół, ale również ci, którzy do końca Mu służyli. Niemala część tych protokołów została napisana przez samych aresztowanych. Znaleźć można wiele przypisków pisanych ich ręką, które wydawały się im konieczne, dla wyrażenia swych przekonań. Protokoły odzwierciedlają styl i język, którego używał śledczy na przesłuchaniu. Celem protokołu nie było zapisanie każdego słowa wypowiedzianego przez śledczego i aresztowanego, lecz streszczenie zeznań przesłuchiwanego. Istotne zatem było podanie istotnych dla śledztwa faktów. Z tego też względu protokół wielogodzinnego przesłuchania mógł zawierać tylko jedną stronę tekstu. Jedne protokoły są podpisane, inne nie są podpisane, gdyż przesłuchiwany na to się nie zgodził³⁶

Oprócz archiwów represjonujących organów władzy wielkim zainteresowaniem badaczy najnowszej historii Kościoła prawosławnego w ZSSR cieszą się materiały wyższych szkół teologicznych, wydawanych w jakiejś formie wiadomości duchownych dotyczących życia Kościoła oraz materiały państwowych komisji ds. kultu (zajmujących się rejestracją, otwieraniem i zamykaniem świątyń).

Niestety, praktycznie nie zachowały się spisy duchowieństwa, pełniącego swą posługę w latach dwudziestych, trzydziestych i czterdziestych XX wieku. Archiwa prawie wszystkich kancelarii diecezjalnych zostały albo zniszczone, albo zaginęły po aresztowaniu biskupa.

Do opisu życia męczennika czy wyznawcy biskup diecezjalny powinien dołączyć kopie dokumentów archiwalnych z przesłuchań i rozpraw sądu (ankietę aresztowanego, wszystkie protokoły przesłuchań i obdukcji – jeśli takie są, orzeczenie o winie, wyrok), jak również akt wykonania wyroku czy też inny dokument potwierdzający czas, miejsce i okoliczności śmierci. Jeśli męczennik lub wyznawca był aresztowany wiele razy, to konieczne jest przedstawienie wszelkich dokumentów związanych z jego prześladowaniami i przesłuchaniami.

³⁶ Пор. З. П. Иноземцева, С. Н. Романова. *Дела по обвинению православного духовенства и мирян как исторический источник*. <http://www.fond.ru/calendar/about/istochnik.htm> (12.11.2007).

2. *Ustne i spisane świadectwa o męczennikach*

Ze względu na fakt, że w latach dwudziestych, trzydziestych i czterdziestych XX wieku w Związku Radzieckim nie ukazywały się żadne regularne publikacje cerkiewne, materiały z tego okresu przechowały się jedynie w postaci nielicznych rękopisów, listów i osobistych dzienników czy wspomnień. Na szczególną uwagę zasługują również ustne wspomnienia o męczennikach oraz o ich zmaganiach duchowych i moralności. Przy ocenie wspomnień czy dzienników najistotniejszy jest aspekt ich prawdziwości. Aby to określić, trzeba ustalić, czy wiernie przedstawiają fakty, jak również, w jakim stopniu sami świadkowie są wiernymi członkami Kościoła oraz na ile oceny świadków są obiektywne.

Dziś pozostało bardzo niewiele świadków prześladowań z czasów komunizmu. Przede wszystkim są to krewni męczenników, którzy oddali swe życie za wiarę, a także wiekowi dziadkowie, którzy zachowali pamięć o kapłanach i działaczach Kościoła. W pracach diecezjalnych komisji ds. kanonizacji świętych uwzględnia się zarówno przekazy tradycji ustnej, jak i zachowane źródła pisane. Trud zbioru świadectw o tych, którzy oddali swe życie w epoce prześladowań, jest zadaniem na wiele lat. Zadanie to polega na wyjaśnieniu okoliczności życia i służby tych, którzy mogą być włączeni do grona nowych męczenników i wyznawców rosyjskich. Powinno się również wyjaśnić to, co się działo w tym trudnym czasie w diecezjach Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, zwracając szczególnie uwagę na ważne wydarzenia oraz ich uczestników. W pracach diecezjalnych komisji ds. kanonizacji świętych niezbędna jest pomoc doświadczonych historyków Kościoła oraz archiwistów³⁷

3. *Ustalenie relacji kandydata do istniejących*

w jego czasach podziałów Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego

Z eklezjalnego punktu widzenia bardzo ważne jest zbadanie odniesień kandydata do istniejących za jego czasów podziałów Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego (*обновленского, григорьянского* czy innych)³⁸ Konieczne też trzeba sprawdzić, czy przypadkiem nie był on informatorem władz represyjnych.

³⁷ Пор. А. В. Буренков. *Труд игумена Дамаскина (Орловского) «Мученики, исповедники и подвижники благочестия Русской Православной Церкви XX столетия»*. Два его значения: опыт исследования устного народного предания; восстановление летописно-проложного метода изложения истории. Некоторые выводы для исследователей русской истории. http://www.fond.ru/calendar/about/burenkov_1.htm (12.11.2007).

³⁸ Пор. Д. В. Поспеловский. *Русская Православная Церковь в XX веке*. Москва 1995 s. 62-84.

W Kościele prawosławnym w Rosji były różne tendencje reformacyjne, mniej lub bardziej radykalne od końca XIX wieku. Początki tych tendencji związane były z przebudzeniem religijnym inteligencji rosyjskiej, która wcześniej była areligijna³⁹ Potrzebę reform rozumiano różnorako. Domino- wało przekonanie, że niezbędne jest przywrócenie patriarchatu.

Oprócz tendencji reformacyjnych mieszczących się w granicach ortodok- sji były też nurty o radykalnych poglądach. W latach 1917-1918 miał odbyć się Sobór Lokalny Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, który podjął wiele trudnych tematów. W czasie trwania tego soboru wybrano pierwszego, po kilku wiekach okresu synodalnego, patriarchę imieniem Tichon. Warto odnotować, że jego pierwszą katedrą biskupią był Lublin.

W tych okolicznościach doszło do Rewolucji Październikowej, która zdławiła wszelkie tradycyjne formy życia społecznego, w tym także w od- niesieniu do Kościoła prawosławnego. Odtąd traktowano go jako coś zbęd- nego. Bolszewicy prowadzili wielotorową politykę wobec Kościoła prawo- sławnego⁴⁰ Z jednej strony, otwarcie prześladowali Rosyjski Kościół Prawo- sławny, co w praktyce sprowadzało się do ograniczenia jego możliwości działania i stanu posiadania. W wyniku tych prześladowań w latach 1918- 1920 pozbawiono życia 28 biskupów. Z drugiej strony bolszewicy dążyli do osłabienia Kościoła prawosławnego poprzez wspieranie tendencji odśrodko- wych, prowadzących do jego rozbitcia i podziałów. Nie dziwi więc fakt, że niektóre z ruchów reformatorskich wyszły poza granice Rosyjskiego Koś- ciola Prawosławnego. W ten sposób powstały tzw. ruchy odnowicielskie (*обновленчество*). Bolszewicy początkowo wykorzystywali je do osłabienia Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, potem zaś, gdy przestały już być użyteczne, zostały zlikwidowane w sposób równie okrutny jak prawowierny Kościół prawosławny. W ruchach odnowicielskich istniało kilka nurtów, spośród których szczególnie aktywne były: Żywa Cerkiew, Związek Od- rodzenia Cerkwi, Związek Gmin Cerkwi Staro-apostolskiej (któremu prze- wodził ks. Aleksander Wwiedienskij) czy Gregoriance.

Problem zbadania przynależności eklezjalnej oraz związków z ruchami reformatorskim danego kandydata do włączenia w krąg świętych jest bardzo ważny, gdyż nie można kanonizować osób będących ofiarami represji komu- nistycznej z kręgów *самосвятов-липовцев* i ukraińskich autokefalistów

³⁹ Por. О. Митров. *Истоки трагедии России в XX веке*, http://www.fond.ru/calendar/about/mitrov_2.htm (12.11.2007).

⁴⁰ Por. Д. Орловский. *Гонения на Русскую Православную Церковь в советский пе- риод*. <http://www.fond.ru/calendar/about/gonenija.htm> (12.11.2007).

oraz tych, którzy byli z nimi związani, gdyż Rosyjski Kościół Prawosławny nigdy nie uznawał ważności ich święceń. Na Ukrainie była tendencja do nadania Kościołowi prawosławnemu języka ukraińskiego i dążenie do autokefalii. Takie działania były prowadzone od lat 1917-1920, ale nie zakończyły się uzyskaniem autokefalii. Po poddaniu Ukrainy pod władzę bolszewików, a potem włączeniu do ZSRR tendencje te nadal były żywe. Wzrosło wtedy znaczenie ruchów odnowicielskich⁴¹. Doszło do niekanonicznego „wyświęcenia” pierwszego biskupa na Ukrainie – Wasyla Łypkiwskiego (ros. *Липковский*), powołując się na tradycję aleksandryjską (według której prezbiterzy mogli wyświęcić biskupa), co było niezgodne z zasadą sukcesji apostoelskiej. Ten Kościół był przez pewien czas tolerowany przez władze komunistyczne. W 1921 r. Łypkiwskij stanął na czele Ukraińskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Kościół ten istniał przez kilkanaście lat, ale ostatecznie został całkowicie zniszczony przez władze radzieckie. Wiernych Ukraińskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego obraźliwie nazywano „samowyświęcającymi się” (*самосвяты*). Ukraińscy autokefaliści działający w okresie II wojny światowej w większości mieli sukcesję od metropolity Dionizego Waledynskiego. Trzeba jednak pamiętać, że między podziałami jest różnica. Jedne z nich graniczą z herezją, gdyż doszło do nich w wyniku głębokich zaburzeń o charakterze eklezjologicznym, inne zaś wynikają z pragnienia władzy (*властолюбие*). W ich ocenie istotne jest uwzględnienie szerokiego kontekstu działań skażonych pychą sprawców cerkiewnych podziałów (*раздорники*). Nie można postawić w jednym szeregu schizmy odnowicielskiej (*обновленская схизма*), która przybrała charakter otwartego rozłamu w 1922 r. z prawą opozycją, czyli tych, którzy oczekiwali bardziej radykalnego stanowiska Kościoła wobec władzy radzieckiej. W tym kontekście warto wspomnieć, że patriarcha Tichon zajął stanowisko umiarkowane i nigdy nie zachęcał do otwartej walki z bolszewikami. Wynikało to z powszechnego w prawosławiu przekonania, że wszelka władza pochodzi od Boga. Trzeba również wziąć pod uwagę i takich biskupów oraz kapłanów, którzy na pewien czas przyłączyli się do *раскольников*, a potem porzucali *раскол* i poprzez pokutę (*покаяние*) wracali na łono Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, a następnie stawali się ofiarą antycerkiewnych represji⁴²

⁴¹ Рог. Поспеловский. *Русская Православная Церковь в XX веке* s. 85-102.

⁴² Рог. Ювеналий. *Канонизация святых в Русской Православной Церкви*. http://st-nikolas.orthodoxy.ru/newmartyres/readings2004/2501_02.html (12.11.2007)

*

Prawosławie rosyjskie przejęło, pod wpływem zachodniej teologii XVII wieku, łaciński termin „kanonizacja” (*canonisatio*). Czy oznacza to tożsamość pojęcia kanonizacji w Kościele prawosławnym i w Kościele rzymskokatolickim? Pomimo zbieżności pojęciowej istnieje różnica w praktyce. Kościół rzymskokatolicki traktuje kanonizację jako uwieńczenie procesu poprzedzonego beatyfikacją, jaka ma miejsce w Kościele lokalnym. Kościół prawosławny odwołuje się do zakresu pojęciowego terminu ἀνακήρσις, rozumianego jako włączenie do zastępu świętych, ogłoszenie świętym.

Cóż więc oznacza procedura kanonizacyjna w Rosyjskim Kościele Prawosławnym? Wpisanie do katalogu świętych? Włączenie do zastępu świętych? Doświadczenie historyczne uczy, że święty jest w Kościele i dla Kościoła. Podkreślają to zarówno najstarsze, jak i najnowsze wymogi procedur kanonizacyjnych. Przedmiotem świętości nie jest idea świętości, ale osoba świętego. Stąd kult świętych w Rosyjskim Kościele Prawosławnym ma charakter osobowy i eklezjalny. Z tego też względu warto pamiętać, że instytucje powołane do kanonizacji świętych odgrywają tylko rolę służebną.

Rosyjski Kościół Prawosławny jest przeświadczony, że procedura kanonizacyjna uwieńczona oficjalnym potwierdzeniem świętości jest koniecznością dla prawidłowego funkcjonowania wspólnoty kościelnej i życia liturgicznego.

BIBLIOGRAFIA

- B a z y l o w L.: Historia Rosji. Wrocław 19853.
- Bóg Żywy. Katechizm Kościoła prawosławnego. Przeł. A. Kuryś, M. Romanek, H. Paprocki, J. Rozkręt. Kraków 2001.
- Буренков А. В.: Труд игумена Дамаскина (Орловского) «Мученики, исповедники и подвижники благочестия Русской Православной Церкви XX столетия». Два его значения: опыт исследования устного народного предания; восстановление летописно-проложного метода изложения истории. Некоторые выводы для исследователей русской истории. http://www.fond.ru/calendar/about/burenkov_1.htm (12.11.2007).
- Деяние Юбилейного Освященного Архиерейского Собора Русской Православной Церкви о соборном прославлении новомучеников и исповедников российских XX века, Москва, Храм Христа Спасителя, 13-16 августа 2000 года. <http://www.fond.ru/calendar/00.htm> (12.11.2007).
- Деяние Освященного Поместного Собора Русской Православной Церкви о канонизации святых. Троице-Сергиева Лавра, 6-9 июня 1988 года. W: Канонизация святых в XX веке s. 75-78. W: Канонизация святых в XX веке. Москва 1999 s. 75-78.

- Доклад митрополита Крутицкого и Коломенского Ювеналия, Председателя Комиссии по канонизации святых, *О канонизации святых*, прочитанный 9 октября 1989 года на Освященном Архиерейском Соборе Русской Православной Церкви, г. Москва, Свято-Данилов монастырь, 7-14 октября 1989 года. W: Канонизация святых в XX веке. Москва 1999 s. 83-90.
- Доклад митрополита Крутицкого и Коломенского Ювеналия, представленный 4 апреля 1992 года на Архиерейском Соборе, Свято-Данилов монастырь, 31 марта – 4 апреля 1992 года, Москва. W: Канонизация святых в XX веке. Москва 1999 s. 130-138.
- Г о л у б и н с к и й Е.: История канонизации святых в Русской Церкви. Москва 1903.
- И н о з е м ц е в а З. П.: Имеют ли историческую ценность судебные-следственные дела? http://www.fond.ru/calendar/about/inozemceva_2.htm (12.11.2007).
- , Р о м а н о в а С. Н.: Дела по обвинению православного духовенства и мирян как исторический источник. <http://www.fond.ru/calendar/about/istochnik.htm> (12.11.2007).
- Историко-канонические критерии в вопросе о канонизации новомучеников Русской Церкви в связи с церковными разделениями XX века. <http://212.188.13.168/izdat/JMP/96/2-96/26.htm> (12.11.2007).
- Ю в е н а л и й – Митрополит Крутицкий и Коломенский. О канонизации святых в Русской Православной Церкви. W: Канонизация святых в XX веке. Москва 1999.
- М а к с и м о в М.: О деятельности синодальной комиссии по канонизации святых. http://www.fond.ru/calendar/about/maximov_1.htm (12.11.2007)
- Митрополит Крутицкий и Коломенский Ю в е н а л и й. Цели Комиссии Священного Синода Русской Православной Церкви по канонизации святых. „Информационный бюллетень Отдела внешних церковных сношений Московского Патриархата” 1993 nr 7 s. 4.
- Канонизация святых в Русской Православной Церкви. http://st-nikolas.orthodoxy.ru/newmartyres/readings2004/2501_02.html (12.11.2007).
- М и т р о в О.: Истоки трагедии России в XX веке, http://www.fond.ru/calendar/about/mitrov_2.htm (12.11.2007).
- Опыт написания житий святых, новомучеников и исповедников Российских. Проблемы жанра. <http://www.fond.ru/calendar/about/mitrov.htm> (12.11.2007).
- О р л о в с к и й Д.: Гонения на Русскую Православную Церковь в советский период. <http://www.fond.ru/calendar/about/gonenija.htm> (12.11.2007).
- П о с п е л о в с к и й Д. В.: Русская Православная Церковь в XX веке. Москва 1995.
- Постановление Священного Синода Русской Православной Церкви от 11 апреля 1989 года о создании Комиссии по канонизации святых. W: Канонизация святых в XX веке. Москва 1999 s. 80-81.
- Р о м а н о в а С. Н.: Источники персональной информации о православном духовенстве XX века в государственных архивах России. http://www.fond.ru/calendar/about/romanova_2.htm (12.11.2007)..
- Собрание и исследование исторических источников, содержащих персональную информацию о новомучениках Русской Православной Церкви. http://www.fond.ru/calendar/about/romanova_1.htm (12.11.2007).
- Текст беседы игумена Дамаскина (Орловского) с Ксенией Лученко накануне Собора 2000 года о предстоящей канонизации новомучеников. <http://fond.ru/zvuk/luchenko.htm> (12.11.2007).
- Т р у б а ч е в А.: Канонизация святых в Русской Православной Церкви. W: Православная Энциклопедия. Русская Православная Церковь. Москва 2000 s. 346-371.

THE CANONIZATION OF SAINTS
IN THE TRADITION OF RUSSIAN ORTHODOX CHURCH

S u m m a r y

Faith in communion of Saints has been the common heritage of Roman Catholic Church and Orthodox Church. Its expression is liturgical cult of Saints based on canonical procedures. Both in the Roman Catholic Church and in the Orthodox Church by the time somebody will be pronounced as a saint, it is necessary to examine the heroism of ones virtues, the orthodoxy of faith confessed by him and authenticity of miracles by his intercession. The author tried to attempt the problem of the canonization of Saints in tradition of Russian Orthodox Church from historical and ceremonial points of view.

He presented in the first part of his article a historical outline of canonization of Saints. Following historians the author distinguished five main periods during the first millennium of Russian Orthodoxy, namely: since the Baptism of Russia (988) to the Church Councils of Metropolitan Macarius, the Church Councils of Metropolitan Macarius (1547-1549), since the Church Councils of Metropolitan Macarius to the establishment of the Holy Synod (1721), the Holy Synod Period (1721-1917) and the Moscow Council (1917-1918).

The second part of the article shows two ecclesiastical institutions (the Historical and Canonical Group on Canonization and the Commission of the Holy Synod for Canonization), which had been established by the Moscow Patriarchate during the time of social and religious changes in Russia. There is also presented the role of the Local Council of the Russian Orthodox Church (held in July 1988) and the Jubilee Council of 2000.

Stages, principles and materials, which have been essential for the canonization of new Saints in the Russian Orthodox Church there had been described in the third part of the article. Apart from that it was also presented in the concise form the structure of the liturgical ceremony of canonization.

The last part of the article concerns the particular principles and regulations of the canonization of Saints during the communism period. It is necessary to examine all preserved materials from archives of the State institution of the Soviet Union and to gather and to evaluate every testimony, both oral and written on martyrs and confessors, in the canonical procedure of the canonization of Saints. One has to determine the relation of every candidate to the existing divisions of the Russian Orthodox Church in the Soviet times in order to be certain that the confession of ones faith and ecclesiastical affiliation was truly Orthodox.

Summarized and translated by Krzysztof Leśniewski

Słowa kluczowe: kanonizacja świętych, procedury kanonizacyjne w prawosławiu rosyjskim, święci okresu komunistycznego, Rosyjski Kościół Prawosławny.

Key words: the canonization of Saints, canonical procedures in Russian Orthodoxy, Saints of Communism period, Russian Orthodox Church.